

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 16

בס"ד, י"ח בשבט תשע"א

ההוא רעיא ושבועת היסת

א. פתיחה – הצעה ללימוד ראשוני

בשבויעיים הקרובים נעסוק בעז"ה בסוגית ב"מ ה-ו העוסק במגוון של נושאים המשלימים את הבנתנו את דין השבועה ואת פרשנות משנתנו. אני מציע לפתוח בלימוד בקיאות של החטיבה כולה מהגמרא ה. "ההוא רעיא" ועד ו. "ליתיה בחזרה", גמרא עם רש"י. מפו את החטיבה לסוגיות השונות המופיעות בו ועמדו בקריאה ראשונית על התוכן והמבנה. לאחר השלמת לימוד בקיאות נתחיל בלימוד עיוני של הסוגיות – נפתח השבוע בעניין שבועת היסת, ובשבוע הבא נמשיך ללימוד תכון שבועת יחלוקו וחשוד על השבועה ונשלים בלימוד מיגו דחשוד אממונא האם הוא חשוד על השבועה. אני מקווה שנצליח ללמוד בקצב שיאפשר לימוד מעמיק של כל הנ"ל.

ב. ההוא רעיא – שבועת היסת

- ה. "ההוא רעיא... חוטא ולא לוי".
- סוגית היסוד של שבועת היסת – שבועות מ: "מנה לי בידך אין לך בידי פטור אמר רב נחמן... דררא דממונא לא".
- שם תד"ה אדרבה.
- ראשונים עסקו ביחס לסוגית מיגו דחשוד. ראו ב"מ ו. "ואלא הא דאמר רב נחמן... אשבועתא":
 - שבועות מ: תד"ה אישתמוטי
 - ב"מ ו. תד"ה אלא הא
 - חידושי הרמב"ן ב"מ ו. ד"ה והא דאמר רב נחמן
 - ריטב"א לשבועות מ: ד"ה אמר רב נחמן וד"ה תדע דאמר רב אידי
- פירוש המונח "שבועת היסת":
 - תשובות הגאונים שערי צדק חלק ד שער ה סימן ט
 - רש"י שבועות מ: ד"ה היסת. השוו לרש"י בפירושו לשמואל א' כ"ו, יט.
 - רש"י ב"מ ה. ד"ה היסת.
 - ריטב"א לשבועות מ: ד"ה גמרא אמר רב נחמן.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 16

בס"ד, י"ח בשבט תשע"א

- ה) ספר התרומות תחלת שער ז' (מה' מכון ירושלים עמ' קצא).
6. פסק ההלכה בין שתי הלישנות – סוגייתנו משמשת מקור עיקרי לדיון בזה:
- א) ב"מ ה. תד"ה אין לך בידי ובשבועות מא. תד"ה ומאן דתני (להרחבה - ספר הישר חלק החידושים סימן תרפ).
- ב) רי"ף:
- 1) שבועות, יט: ברב אלפס, "מנה לי... בבא מציעא".
- 2) ב"מ ד: ברב אלפס, "ההוא רעיא... שבועת היסת".
- ג) רמב"ם הלכות טוען ונטען פ"א ה"ג.
- ד) חידושי הרמב"ן לשבועות מא. ד"ה מאן דמתני אסיפא.
- ה) להרחבה למטיבי לכת - תשובת רב שריא, בתוך: תורתן של גאונים ה', עמ' 303-305
7. שבועת היסת במצבים שלא משביעים שבועה דאורייתא:
- א) קרקע:
- 1) רי"ף שבועות, כג: ברב אלפס, "ובפני עצמן נמי לא אמרו... דתידק".
- 2) ב"ב לג. תד"ה מיגו ובאו"ז ב"מ סימן ט (למעוניינים יש הרבה מקורות בנדון, ציינתי רק לעיקריים).
- ב) לקטן - רמב"ם הלכות טו"נ פ"ה ה"י.
- ג) פחות משתי כסף:
- 1) משפטי שבועות ח"א שער ה (מצורף).
- 2) טור חו"מ סימן פ"ח בשם ר' ישעיה, ובבית יוסף שם (מצורף).

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 16

בס"ד, י"ח בשבט תשע"א

חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף ו עמוד א

והא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת לימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. פירוש מיגו דהעזי פניו לכפור הכל לאו לאשתמוטי קא עביד, ואיכא דקשיא ליה דהא אמרינן בשבועות אהא דאמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מ"ט חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אשתמוטי קא משתמיט ליה, ולדברי המפרש דכופר בכל פטור לפי שאין אדם מעיז פניו לכפור הכל י"ל דרב נחמן בדריה תקין שבועת היסת מתוך שרבו עזי פנים ובעלי השמטות שנשמטין אפילו בכל, אלא שמעתין קשיא, ותו דאמרינן לעיל הכופר במלוה כשר לעדות משום דאשתמוטי משתמיט ליה, משמע דלא חשיד אממונא. ואיכא למימר הא דאמרינן בשבועות אשתמוטי משתמיט ליה לומר דלא אלימא חזקת אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כחזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו עליו, שיש מעיזי פנים כדי להשמט מתביעה שחברו תובעו אם אין בידו לשלם וכופר בכל, אבל אין לך תובע אא"כ הוא סבור שיש לו, אבל מ"מ מי שמעיז פניו כ"כ שכופר הכל חשוד הוא על ממון שבידו שלא לשלם ונימא מתוך שהעזי פניו ונשמט ישבע ג"כ להשמט מחברו שלא ישלם לו, ולי"ג התם סבר עד דהוי לי ופרענא ליה, אלא ה"ג אשתמוטי משתמיט ליה תדע וכו', ופירושו הואיל וכבר מעותיו ברשותו הוא נשמט מזה, אבל זה חזקה אין אדם תובע לגבות מחבירו אא"כ יש לו וכך היא גירסת רבינו האי גאון ז"ל כמו שכתוב בשערי השבועות שלו. והא דאמרינן הכופר במלוה כשר לעדות לא קשיא, דכיון די"ל מתוך שלא היה יכול לשלם כפר ונשמט אינו חשוד להעיד עדות שקר בעלמא שהרי אינו חשוד לגזול מיד חברו מה שברשותו ואף על פי שהוא חשוד לכפור מה שבידו מתוך דחקו, כדאמרינן בעלמא (לקי' ל"ט ב') תרתי לא עבדי לפיכך כשר לעדות דעלמא, אבל על ממון זה שכפר בו כשם שכפר בו ונעשה עליו כגזלן מתוך דחקו כך ישבע עליו שהרי לא חמיר להו לאינשי איסור שבועה יותר מאיסור גזלה, אלא שמע מינה לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא. ויש מי שתירץ דבממון שיש עליו עדים וכפר בו לאשתמוטי איכוין לפיכך הכופר במלוה כשר לעדות, אבל כופר בממון שאין עליו עדים לאו לאשתמוטי הוא מתכוין אלא לגזול לפיכך הקשו אדרב נחמן דנימא מיגו, ואין טעם זה ממש.

ומיהו קשיא לי שמעתא דשבועות היכי אמרינן אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה, והרי אפילו אמר לו מנה זה לי בידך בפקדון או כלי זה שבידך שלי הוא והלה כופר נשבע שבועה דרב נחמן וליכא למימר ביה דמשתמיט, וני"ל דהיינו קושיין בהך שמעתא, והתם הכי קא אמרינן כיון דחזקה דלעולם אין אדם תובע אא"כ יש לו וגבי נתבע זמנין דמשתמיט, תקינו רבנן שבועה בכלהו כופרין ולא פלוג בין היכא דאיכא למימר משתמיט להיכא דליכא למימר הכי, וה"ה דמצינן לפרוכי מודה מקצת וכופר מקצת בפקדון דנקיט בידיה ולא מידחייא בדיחויא דדחינן לעיל לדרמי בר חמא, אלא מודה במקצת בפקדון

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 16

בס"ד, י"ח בשבט תשע"א

30 זה לא תניא, אבל בתקנתם קים להו בגמרא דאפילו בפקדון זה תקון, ועוד דכיון דאתינן השתא לכפירה דפקדון זה עדיפא לן למפרך כופר בכל דהוא מעיז טפי וחשיד טפי.

חידושי הריטב"א מסכת שבועות דף מ עמוד ב

35 אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסט. פירוש בדורו של רב נחמן תקנו כן, ונקרא שבועת היסט לשון המלכה כדמתרגמינן (דברים י"ג ז') כי יסיתך אחיך בן אמך ארי ימלכיןך, שלא יהא קופץ וכופר בלא שום המלכה כמו שהיו רגילים עמי הארץ לעשות קודם תקנה זו לפי שהיו יודעין שהיו פטורין אף משבועה, ופירושים רבים נאמרו בלשון היסט אבל זה נראה לי יותר נכון מכולם.

אישתמוטי אשתמיט. ואף על גב דבבבא מציעא (ה' ב') אמרינן להדיא דלא תלינן בהשמטה בכופר בכל אלא במודה במקצת, זהו לדין תורה, אבל אחרונים סמכו לומר דאף בכופר בכל תלינן דעביד לאישתמוטי.

40 תדע דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות. דטעמא משום דאמרינן דלהשמטה כפר, וק"ל טובא מאי תדע, דהא בבבא מציעא (שם) דהוה סברין דבכופר הכל ליכא השמטה בכל הדורות שהיו לפני רב נחמן הוה סברין להא דרב חסדא, ומשום דס"ל דכשר לעדות שאני, דלגבי שלא נפסלנו לעדות כל מאי דאפשר למיתלי בהשמטה תלינן אבל לחייבו שבועה לא תלינן, ואם כן מאי תדע דאמרינן השתא, ומתוך הדוחק י"ל דלאו לראיה גמורה מיייתין לה, אלא לעשות סמך לתקנה זו שתיקנו האחרונים ז"ל ולמיסמך תקנתיהו אמידי דאוריתא, ולומר שיש מקום לתלות כופר בכל בהשמטה לתיקון שבועה זו דהא אשכחן ליה מדינא בכופר בכל לענין דכשר לעדות, ועשאוה לנו כמותה מפני תיקון העולם שלא יקפוץ אדם לכפור בכל ומעכב של חבירו אצלו שלא כדין, ואולי גם כן תנעול דלת בפני לוויין דלא אכשר דרי, כנ"ל.

תשובות הגאונים שערי צדק חלק ד שער ה סימן ט

50 והא דאמר רב נחמן (שבועות דף מ' ע"ב): משביעין אותו שבועת היסט, ששאלתם מהו היסט. שאין לה עיקר מן התורה, שלא שומר חנם ולא שומר שכר ולא מודה מקצת טענה ולא פוגם שטרו ולא עד, דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, הוא דאמר דאינו קם, אבל הא דרב נחמן דתנן (שבועות דף ל"ח ע"ב) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי, פטור. אמר ר"נ: ומשביעין אותו שבועת היסט. שאין להם אסמכתא מן התורה כלל אלא בנפילה הטילו חכמים עליו שבועה ושמה בלשון ארמית היסטא. 55

רש"י שמואל א פרק כו פסוק יט

(יט) הסיתך בי - לשנאותי כל הסתה לשון שומה אמיטמיני"ט בלע"ז :

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 16

בס"ד, י"ח בשבט תשע"א

ספר התרומות שער ז חלק א

פירוש לשון היסת המלכה, כלומר נמלך רב נחמן וסיעתו ותקנוה, מלשון כי יסיתך אחיך דמתרגמינן ארי ימלכינך. 60

חידושי הרמב"ן מסכת שבועות דף מא עמוד א

מאן דמתני אסיפא הכא הוא דאיכא דררא דממונא. פסק רבינו הגדול ז"ל כמאן דמתני לה ארישא דאע"ג דליכא דררא דממונא חייב, וגמר לה מדאמרינן בריש בבא מציעא בההוא רעיא דמפקדי ליה כל יומא בסהדי וההוא יומא אפקידו ליה בלא סהדי אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי דאכל תרתני מינייהו, ואקשינן וליחיביה מדרב נחמן דתנן מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן וכו', והא ליכא דררא דממונא דהא אמר לא היו דברים מעולם אלא ש"מ הלכתא כמאן דמתני לה ארישא, וכן כתב ר"ח ז"ל, ושמעתי שר"ת ז"ל היה אומר שאני התם דכיון דכל יומא מפקדי גביה דררא דממונא הוא, ועוד דהא איכא סהדי דאכל תרי מינייהו ולא גרע מדררא דממונא דהכא, ולא מסתבר הכי, חדא דהא מ"מ גמרא מייתי התם לישנא קמא דרב נחמן, ובר מיניה דההוא נראין הדברים שהלכה כלישנא קמא משום דלישנא דגמי הוא ולישנא בתרא לישנא דרב חביבא ויחידאה הוא ולא ס"ל כותיה, וכלשון הזה כתב רבינו הגדול ז"ל בפ' בתרא דפסחים מסתברא לן דלישנא קמא לישנא דגמי ולישנא בתרא לישנא דמר זוטרא הילכך עבדינן כלישנא קמא דהוא אליבא דגמי ע"כ, וממנה נלמוד לזו, וכן הסכימו כל הגאונים ז"ל כאן שהלכה כלישנא קמא דרב נחמן, וכן עמא דבר.

רי"ף מסכת שבועות דף כג עמוד ב

מתני' אלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין להם לא תשלומי כפל ולא תשלומי ד' וה' שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו': 75

גמי' והני מילי בפני עצמן אבל על ידי גלגול נשבעין דתנן נכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן ובפני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא בשבועה דאורייתא אבל בדרבנן נשבעין דגרסינן בפרק הכותב בענין הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא אמר רבא שתי תשובות יש בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דאיק דמיפרע לא דאיק ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידק:

משפטי שבועות לרב האי גאון חלק א שער ה

ואם אין הטענה כשיעור שתי כסף ופרוטה מתחייב שבועת היסת. 85

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 16

בס"ד, י"ח בשבט תשע"א

טור חושן משפט סימן פח

ובשבועת היסת כתב ה"ר ישעיה שצריך כפירת ב' מעין דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל רבינו האי כתב שמשביעין אותו אפילו על ש"פ והכי מסתברא :

בית יוסף חושן משפט סימן פח

90 ובשבועת היסת כתב ה"ר ישעיה שצריך כפירת שתי מעין. גם הר"ן כתב פרק שבועת הדיינין (שם סוף דבור ראשון) דמסתברא שאין מחייבין אותו בפחות משתי כסף כיון שאין בשבועת התורה חיוב שבועה בפחות משתי כסף אלא בעד אחד ומשום קרא דכתיב (דברים יט טו) לא יקום עד אחד באיש עכ"ל. ואם לדין יש תשובה דהא שבועת השומרין אליבא דהרמב"ם והר"י נ' מיגאש הרי היא בפחות משתי כסף ועוד דכיון דרבנן תקון הך שבועה כדי להציל עני מגוזלו סברא דבכל גוונא תקנו אותה אפילו בשוה פרוטה כיון שהוא ממון וכדברי רבינו האי. והמרשים כתב דהכי מסתברא מדלא הזכירו חילוק זה כשהזכירו החילוקים שבין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן :

95